

U vrijeme druge Jugoslavije, nakon 1945., bitno je istaknuti nekoliko momenata važnih za daljnje razumijevanje razvitka naftnoga gospodarstva u Hrvatskoj. U prvom planu to je nacionalizacija naftne industrije, što će na koncu rezultirati osnivanjem INA-e – Industrije nafte u Zagrebu 1964. godine. Autor je u ovom poglavlju prikazao i «zlu kob crnoga zlata», kada su naftaši zbog nacionalizacije potpuno propali, i novčano i društveno. Daljnji razvitak išao je u pravcu izgradnje Jadranskog naftovoda (JANAF), duljine 760 km.

Autor je detaljno, koliko to dopušta jedan sintetski tekst, prikazao to razdoblje. Donosi također i tablične preglede prerade nafte u rafinerijama Rijeka i Sisak (od 1945. do 2002). Tekst knjige vremenski dopire do 2003. godine i nosi naslov *Novostvorena Republika Hrvatska: naftno gospodarstvo na raskrižju tisućljeća (1991-2003)*.

U posljednjem poglavlju autor ističe: «Inina privatizacija započela je 17. srpnja 2003. godine kada su u Zagrebu potpisani Ugovori o prodaji 25% plus jedne Inine dionice mađarskoj naftnoj kompaniji MOL.» – i po autoru – «Time je dobiven strateški partner što je bio cilj prve faze privatizacije» (str. 154).

Ovakva knjiga koja je sintetski prikaz povijesti naftnoga gospodarstva u Hrvatskoj – s obzirom na svjetske tokove – mogla je nastati samo od autora koji je obavio mnoge predradnje, pa ju u određenom pogledu možemo smatrati krunom autorovih spoznaja o nafti, plinu i naftnom gospodarstvu u Hrvatskoj te vrijednim publicističko-znanstvenim prinosom gospodarskoj povijesti Hrvatske.

Tomislav Galović

FRIEDRICH LOTTER, Völkerverschiebungen im Ostalpen-Mitteldonau-Raum zwischen Antike und Mittelalter (375-600), Walter de Gruyter, Berlin – New York 2003, 282 str.

Sinteza *Premještanja naroda na prostoru istočnih Alpa i srednjega Dunava između antike i srednjega vijeka (375-600)*, kao što je u predgovoru istaknuo sâm autor, rezultat je znanstvenoistraživačkog rada u sklopu «jednog opsežnog projekta», no postojeći je oblik zadobila zahvaljujući meritornomu suradničkom trudu: prof. dr. sc. Rajka Bratoža sa Sveučilišta u Ljubljani, koji je zaslužan za «opsežne dopune i ispravke, osobito u bilješkama», te prof. dr. sc. Helmuta Castritiusa sa Sveučilišta u Braunschweigu, koji je pak pridonio svojim «neumornim zanimanjem» i «nipošto nebitnim uputama, poticajima i dopunama». Stoga se ova sinteza uistinu može nazvati zajedničkim djelom sve trojice stručnjaka. Njezina je osobita vrijednost u tome što je riječ o prvome sintetičkom prikazu povijesnih tijekova i promjena na prostoru Zapadnoga Ilirika u razdoblju koje se u povjesničtvu uobičajilo nazivati «velikom seobom naroda». Temeljeno na obuhvatnoj raščlambi kako književnih vrela i arheološke građe, tako i vrlo obimne historiografske literature (str. 221-266), pruža izvanredno informativan i čitak pregled najvažnijih spoznaja s jasnom naznakom stanja istraženosti.

Izuzevši *Uvod* (str. 1-6) u kojemu se izlažu izvori za studiju i metodološke postavke te zaključno razmatranje *Sažetak i pogled: Ilirik i propast (Zapadnoga) Rimskog Carstva* (str. 193-204), knjiga je podijeljena u pet tematskih cjelina. To su redom: *Panonsko-zapadnoilirička dijeceza kao predmet spora između Zapadnoga i Istočnoga Rimskog Carstva* (str. 7-30), *Civilna i vojna uprava i njihov postupni rasap* (str. 31-52), *Crkveno uređenje i njegova funkcionalna mijena* (str. 53-69), *Gentilni odredi* (str. 70-155) i *Gubici pokrajinskog stanovništva i ostaci romanskog pučanstva* (str. 156-192). Prva cjelina bavi se pitanjem političke pripadnosti Ilirika, osobito njegova zapadnoga dijela (Panonske dijeceze), odnosno sporovima između dviju polovica načelno jedinstvena Carstva, koji su se prelamali upravo na iliričkom prostoru. Podjela odgovornosti nad osobito vojno ugroženim srednjim i donjim Dunavom – koja je potjecala od razgraničenja između Konstantina I. i Licinija, a učvrstila se u posljednjoj trećini IV. stoljeća, prerastavši u stalan izvor sukoba – pokazala se nepremostivom preprekom za učinkovitu obranu dunavske bojišnice i tako znatno pridonijela općem slabljenju obrambene sposobnosti Zapadnoga Carstva. Naposljetku, upravo je slom dunavske granice dao konačan poticaj uznapredovalu rastakanju zapadnorimskoga političkog organizma. Druga cjelina posvećena je analizi značajki civilne uprave i vojnog ustroja u zapadnoiliričkim pokrajinama. Kasnoantička je birokracija u južnim dijelovima Panonske dijeceze zadržala svoju funkcionalnost i u vrijeme ostrogotskoga kralja Teoderika Velikog (umro 526), a o prežiteljima antičkih upravljačkih tehnika i odgovarajuće razine obrazovanja svjedoče i arheološki nalazi. Drukčije, nepovoljnije prilike vladale su u sjevernim pokrajinama jer je uznapredovala deromanizacija tijekom V. stoljeća oduzela kasnoantičkoj i municipalnoj upravi njezinu bazu. Isto je stoljeće bilo presudno i u vezi s razaranjem vojnoupravnog sustava nakon sloma dunavskog limesa. Kraj posljednjih redovnih postrojba zapadnorimske pogranične vojske, koja je poslije propasti Atiline države zaposjela utvrde u istočnoj Reciji i Priobalnom Noriku, nastupio je Odoakrovom uzurpacijom, a na njihovo su mjesto stupili odredi mjesnih milicija. Treća cjelina razlaže osnovne elemente izgradnje kasnoantičke crkvene organizacije u Panonskoj dijecezi sve do njezina rastakanja potkraj VI. stoljeća. Kršćanstvo je među ostacima romanskog stanovništva, makar i u krnjim oblicima, preživjelo avarsku i slavonsku invaziju i na istočnoalpskome području i, pojedinačno, u oblasti srednjega Dunava. Četvrta cjelina usredotočena je na glavni predmet istraživanja: na kretanje i boravak različitih narodnosnih skupina u Zapadnom Iliriku. Tako se prva podcjelina bavi Tervinzima-Vizigotima, Greutunzima-Ostrogotima te ostrogotsko-hunsko-alanskom tronarodnom skupinom Alateja i Safraksa kao i «zapadnogotskom» etnogenezom (str. 70-99), druga podcjelina podunavskim Sjevima, «valamerskim» Ostrogotima i «istočnogotskom» etnogenezom (str. 99-132), a treća podcjelina Langobardima, Bajuvarima, Avarima i Slavenima (str. 133-155). Pritom se detaljno oslikavaju i raščlanjuju političke i etničke promjene na zapadnoiliričkom prostoru, koje su bile izravne posljedice brojnih intenzivnih migracija. Posljednja, peta cjelina posvećena je prikazu života romaniziranog stanovništva pod neprestanim pritiskom barbarskih invazija i drugih nedaća koje su pridonosile njegovu raseljavanju i bijegu. Premda su zapadnoilirička područja bila zahvaćena dalekosežnim demografskim gubicima, a opustjelost ovih krajeva pružala je žalosnu sliku s kraja antike, jezgra je domicilnog, romaniziranog stanovništva i dalje preživjela, prigodice i u znatnijem broju, o čemu ponajprije svjedoči kontinuitet u nazivlju mjesta i rijeka, ali i arheološki nalazi.

Budući da ova sinteza znatnim dijelom svoga sadržaja neposredno zahvaća u hrvatski povijesni prostor, nužno se pozabaviti pojedinim iznesenim pretpostavkama i zaključcima

koji se tiču kasnoantičke povijesti južne Panonije i Dalmacije. Izvori (Komes Marcelin, Jordan) izvješćuju da su 427. godine Huni istjerani iz Panonija nakon gotovo pedesetogodišnje vlasti. U historiografiji je taj podatak bio različito tumačen, no u novije je vrijeme prevladala logična pretpostavka da su istjerani Huni bili isti oni koji su u sklopu Alatejeve i Safraksove skupine 378. godine provalili u Panonsku dijecezu gdje su bili naseljeni prema federatskom ugovoru iz 380. godine. Do istoga zaključka stiže i Lotter, ali dok jednom točno ističe kako je u tome ulogu imao zapadnorimski vojskovođa Konstancije Feliks (str. 15), dvaput to neopravdano pripisuje Aeciju (str. 33, 51) i jednom, što je vjerojatno tiskarska pogreška, događaj datira 527. godinom (str. 98).

Jednako su upitne tvrdnje da je Aecije 433. godine bio prekodunavskim, tzv. Velikim Hunima prepustio Valeriju i Gornju Panoniju sve do Save (str. 16, 102), odnosno čitavu Panoniju sjeverno od Save (str. 51), izuzevši Sirmij koji je pripao Istočnome Rimskom Carstvu. I u vezi s tim pitanjem vladaju u historiografiji veoma raznolika mišljenja, no čini se da se s priličnom vjerojatnošću može pretpostaviti kako su odstupljene oblasti bile Valerija, Prva Panonija i znatni dijelovi Druge Panonije, ali bez najvećih gradova, Sirmija i Basijane, koji su nadzirali strateški važnu posavsku cestu koja je spajala istočne pokrajine s Italijom. Iz istoga bi razloga bila izuzeta i Savija. Doduše, Lotter (bilj. 46, str. 16-17) za potkrjepu tvrdnji da je Hunima pripala i Savija navodi podatak iz Priska o «predjelu Panonije uz rijeku Savu koji je prema ugovoru s Aecijem, vojskovođom Zapadnih Rimljana, bio podložan barbaru», *τὴν πρὸς τῷ Σάῳ ποταμῷ Παίωνων χώραν τῷ βαρβάρῳ κατὰ τὰς Αετίου στρατηγού τῶν ἐσπερίων Ρωμαίων συνθήκας ὑπακούουσαν* (fr. 11.1, 3-5 Blockley). No, Prisk spominje i izvjesnog Konstanciola koji je bio «muž iz predjela Peonaca [Panonaca], kojim je ravnao Atila», *ἀνδρὸς ἐκ τῆς Παίωνων χώρας τῆς ὑπὸ Αττήλα ταττομένεες* (fr. 11.2, 578-579 Blockley). Ovakva je primjedba smislena samo ako su postojali i dijelovi Panonije koji nisu bili podređeni Atili. Uostalom, Prisk rabi jedninu, «predio», *χώρα*.

Neprihvatljivim se čini i zaključak da je Aecije, odstupivši najkasnije 437. godine Istočnome Carstvu Sirmij, osim recijsko-noričkih pokrajina (što nije upitno), za Zapad zadržao i Dalmaciju (str. 17). I ovo je pitanje izvorom prijevora u historiografiji, koji izvire iz različitih tumačenja navoda iz Kasiodora (*Variae*, 11.1.9, gdje se govori o «gubitku Ilirika», *amissio Illyrici*, i «žaljenja vrijednoj diobi pokrajina», *divisio dolenda provinciis*) i Jordana (*Romana*, 328, gdje se spominje da je Valentinijan, vjenčavši se s kćeri cara Teodozija II. Licinijom Eudoksijom, «dao svome tastu na dar čitav Ilirik», *datam pro munere soceri sui totam Illyricum*). S obzirom na izričitost izvora, ali i kasniju očitu povezanost Dalmacije (vojskovođe Marcelina i Julija Nepota) s istočnorimskim dvorom, čini se da ne valja odbaciti mogućnost da je i Dalmacija bila 437. godine prepuštena Istoku, kao i formalno sve četiri panonske pokrajine (od toga su efektivno dvije već bile izgubljene u korist Huna – Valerija i Prva Panonija – a jedna velikim dijelom – Druga Panonija), a ne samo Druga Panonija sa Sirmijem, kako hoće Lotter. O formalnoj pripadnosti panonskih pokrajina vrhovništvu Istoka svjedoči i činjenica da je nakon propasti Atiline države istočnorimski car Marcijan taj koji s Ostrogotima sklapa savez i dopušta im naseobu u Panoniji (str. 104-105). Nimalo nije sigurna ni predmnijevana akcija zapadnorimskog cara Avita u Panoniji 455. godine, koja se temelji na stihovima iz panegirika koje je spjevao njegov zet Sidonije Apolinar (*Carmina* 7.588-589), a prihvaća je Lotter kao argument u prilog tezi da su zahvaljujući njoj Zapadnome Carstvu iznova bili priključeni dijelovi Panonije (str. 20, 106). Pritom je tu tezu pokušao dodatno potkrijepiti konstatacijom

da «italski konzularni fasti, naime, jedva da bi zabilježili uništenje grada Sabarije u Prvoj Panoniji u potresu 7. rujna 456. kad taj grad ne bi tada još bio naseljen i *civitas* Zapadnoga Rimskog Carstva», *die italischen Konsularfasten hätten nämlich kaum die Zerstörung der Stadt Sabaria in der Pannonia I durch ein Erdbeben am 7. September 456 verzeichnet, wenn diese Stadt nicht damals noch bewohnt und civitas des weströmischen Reiches gewesen wäre*. Riječ je o navodu iz *Fasti Vindobonenses priores*, a. 455: *et eversa est Sabaria a terrae motu VII idus September, die Veneris*, «i razorio je potres Sabariju [Savariju] sedmoga dana septembarskih ida, u petak». No, to nije dovoljna potvrda jer i istočne i zapadnorimske kronike i fasti rado izvješćuju o takvim događajima, bez obzira na to gdje su se u Carstvu zbili, to jest istočni će kroničarski izvor zabilježiti i događaje na Zapadu i obratno. Dakle, Zapadno Carstvo nije 455. godine djelomično obnovilo nadzor nad panonskim pokrajinama, nego je vrhovništvo nad čitavom Panonijom pripadalo istočnoj polovici Carstva, kao što bi bilo utvrđeno i 437. godine. Činjenica što Majorijan 458. godine novači vojsku u Podunavlju, o čemu svjedoči Sidonije Apolinar, *Carmina* V.470-488, izdvojivši posebno Panonce među brojnim barbarskim narodima, ne kosi se s tvrdnjom kako je Panonija formalnopravno pripadala Istoku, pa se stoga ne može niti koristiti kao dokaz u prilog pretpostavci da je Zapad opet vladao zapadnim dijelom Panonije, kao što čini Lotter (str. 20, 108). Naime, Majorijan je, unatoč početnim poteškoćama i razmiricama (o detaljima usp. Roger S. Bagnall - Alan Cameron - Seth R. Schwartz - Klaas A. Worp, *Consuls of the Later Roman Empire*, Atlanta 1987, 448-449), uživao djelomično priznanje istočnoga dvora (usp. Marcelin, a. 457.2: *Cuius voluntate Maiorianus apud Ravennam Caesar est ordinatus*, «Njegovom [Leona I.] voljom Majorijan je u Raveni postavljen cesarom») pa je za novačenje zacijelo dobio privolu Carigrada, što je pogotovo vjerojatno kad se ima na umu da se spremio na pohod protiv Vandala u sjevernoj Africi.

Ne čini se vjerojatnom ni hipoteza da je Leon I. panonskim Ostrogotima otkazao plaćanje godišnjeg danka jer su se podunavski narodi tobože uže povezali s Majorijanom (str. 108). Ne traži nužno objašnjenje činjenica da se Leon radije oslonio na tračke Ostrogote Teoderika Strabona i njih obasuo raznim povlasticama koje je uskratio Valamerovim panonskim Ostrogotima. Kasniji događaji, odnosno uloga cara Zenona u odnosima između Teoderika Velikog i Teoderika Strabona zorno pokazuju da je istočni dvor pokušavao izigrati jedne Ostrogote protiv drugih, lavirajući između obje skupine. U ovo vrijeme, nedugo poslije sloma Atiline države, veća su opasnost po carsku vladu bili geografski bliži trački Ostrogoti, koji su bili izravno zaduženi za zaštitu donjodunavske granice, uz koju su se još nalazili Huni predvođeni Atilinim sinovima (ta je opasnost nestala tek 468. godine). Ugovor s panonskim Ostrogotima bio je obnovljen nakon što su provalili u Iliričku prefekturu i tako neposredno ugrozili istočnorimsko područje (459. godine).

Nategnutima se čine i pretpostavke kako je za cara Antemija 467. godine vrhovništvo nad Dalmacijom prešlo s Istoka na Zapad, a da je poslije njegove smrti 472. godine ponovno pripalo Istoku i da je Antemije imenovao dalmatinskog vojskovođu Marcelina patricijem i zapadnorimskim *magistrom militum praesentalis*, drugim po rangu iza Ricimera, te Julija Nepota *magistrom militum Dalmatiae*, naslovom koji bi se imao objasniti na temelju potrebe da se iliričko vojno zapovjedništvo u Zapadnome Carstvu odvoji od onoga na Istoku (str. 24). Vjerojatnije je ipak da je za ta imenovanja zaslužan istočnorimski car Leon I. koji je Antemija, praćena Marcelinom i drugim vojskovođama, uputio na Zapad, u Italiju, da preuzme vlast. Naime, Antemije bi se takvim potezom dodatno zamjerio svemoćnom zapadnom vojskovođi Ricimeru koji je dotada praktički samostalno vladao

Zapadom, između 465. i 467. godine čak i bez sjene cara pored sebe. Leon je i Nepotu pomogao da se usigne na zapadnorimsko carsko prijestolje, 474. godine, a da ponovno nije neophodno smatrati da je Dalmacija formalno prešla pod Zapad. Ona je od 454. godine bila i ostala Marcelinovo i Nepotovo vladavinsko područje, ali pod formalnim vrhovništvom Istoka. Tomu u prilog govori i okolnost da je istočni dvor priznao Odoakrovu vlast u Italiji 476. godine – istodobno gledajući u Nepotu službenog cara na Zapadu – a da su se odnosi s Odoakrom pokvarili tek kada je on, poslije Nepotove smrti, 481/82. pripojio Dalmaciju, koju je Istok očigledno smatrao svojim područjem. Pripajanje Dalmacije i Panonije, a osobito osvajanje Sirmija, učinilo je i ostrogotskoga kralja Teoderika Velikog neprijateljem Carigrada.

Sporna je i pretpostavka da je hunskoga kralja Atilu *magistrom militum* imenovao Aecije 433. godine (str. 17, 51). Atilin se *magisterium militum* navodi kod Priska (fr. 11.2, 627-631 Blockley) prigodom istočnorimskog poslanstva hunskome vladaru 449. godine. Prisk je navodno o tom imenovanju doznao od zapadnorimskih poslanika, ali govoreći o caru koji je Atili podijelio tu čast, jednako je tako mogao misliti i na istočnorimskog cara Teodozija II. Ovo se pogotovo čini vjerojatnim kad se na umu ima da Prisk kaže kako se tom čašću skrivala činjenica o danku koji se isplaćivao hunskom vladaru, a poznato je da ga je plaćalo Istočno Carstvo. Imenovanje je zacijelo uslijedilo nakon Bledine smrti 445. godine, možda 447. godine kad je Istočno Carstvo moralo sklopiti s Hunima novi mir uz plaćanje golema iznosa opet povišena danka. Naime, Bleda je kao stariji u suvladarstvu bio nadređen Atili i Atilino imenovanje u očima Huna, koji su ionako pokazivali veliku protokolarnu osjetljivost u odnosima s obje polovice Carstva, doživjelo bi se kao obezvrjeđivanje Bledina višega položaja.

Valja svrnuti pozornost i na još neke propuste koji su se potkrali autoru. Tako je vladavinu Leona I. pogrešno datirao 465. do 472. (str. 59), umjesto 457. do 474. godinom, a ustvrdio je i da je Leontije iz Carigrada bio prefekt pretorija Ilirika između 435. i 441. godine u *Tesaloniki* (str. 165), iako je prefekt pretorija Ilirika Apremije, prema navodu izvora (*Iustiniani Novellae*, 11.1), napustio *Sirmij* kao svoje sjedište kad su ga 441. godine zaposjeli Huni. Pritom se Lotter u bilješci 617 poziva i na članak M. Vickersa «Sirmium and Thessaloniki? A Critical Examination of the St. Demetrius Legend», *Byzantinische Zeitschrift* 67 (1974.), 337-350, odakle je i preuzeta identifikacija toga Leontija, premda ondje jasno piše da je Leontije stolovao u Sirmiju (348). Griješi i kad za Romula, koji je vjerojatno bio *comes Illyrici*, kaže kako je vodio porijeklo iz Petoviona (str. 17) jer se ta pretpostavka temeljila na pogrešnom tumačenju jednoga mjesta kod Priska (fr. 11.2, 325-327 Blockley, za interpretaciju usp. M. Šašel Kos, «The Embassy of Romulus to Attila. One of the last citations of Poetovio in classical literature», *Tyche* 9 [1994.], 108 i sl.).

S druge strane, Lotterova sinteza nudi i brojne vrijedne priloge rasvjetljavanju kasnoantičkih prilika na hrvatskom povijesnom prostoru, razmatrajući i probleme koji su ostali na istraživačkoj margini u hrvatskoj historiografiji. Izdvojit ćemo neke od njih. Ponajprije, tu je pitanje identifikacije biskupije Jovije s naseljem Jovija Botivon (d. Ludbreg) u pokrajini Saviji. Lotter (str. 49, 56, 73-74) argumentirano tvrdi kako bi to biskupsko sjelo bilo prije smješteno u valerijskoj Joviji, današnjem Alsóhetényu, odnosno Hétenypusztu, pedesetak kilometara od Blatnoga jezera, gdje je otkrivena kasnoantička utvrda sa znatnim civilnim naseljem. Naime, djelovanje biskupa Amancija iz Jovije bilo je usmjereno na misionarenje među federatima iz tronarodne skupine Alateja i Safraksa koji su bili naseljeni

uz samu dunavsku granicu u Valeriji i Prvoj Panoniji (možda i u sjeveroistočnom rubu Druge Panonije), a ne u Saviji, kako se još i danas misli u dijelu historiografije. Stoga je i logičnije da se Amancijevo sijelo nalazilo bliže području njegova rada, a ne tako udaljeno. Drugo, tu je pitanje naziva *Suavija* za *Saviju*, koji Lotter (str. 36, 102, 123 i sl.) plauzibilno povezuje s doseobom podunavskih Sveva u Saviju u drugoj polovici V. st., premda ovu doseobu ne bi trebalo kronološki smještati u razdoblje prije propasti Atiline države 454. godine. I identifikacija rječica koje su omeđivale naseobinsko područje ostrogotskoga kralja Valamira (*Scarniunga* i *Aqua nigra* kod Jordana, *Getica*, 268) čini se jednako uvjerljivom (prva bi bila vodeni sustav Lonja – Čazma – Kamešnica – Glogovnica, a druga Karašica – Karassó). Mogući prigovor zašto bi Jordan za geografsko određenje upotrebljavao manje poznate rijeke, a ne Savu ili Dunav, može se razriješiti pretpostavkom da je to učinio crpeći iz svog izvora (danas izgubljene Kasiodorove gotske povjesnice) u kojem se to razgraničenje opisivalo s više detalja.

Ukupno uzevši, unatoč pojedinim slabostima, Lotterova sinteza iznimno je dragocjeno djelo, nezaobilazno u proučavanju kasnoantičke povijesti Zapadnog Ilirika jer pruža znatan temelj na kojemu se mogu graditi daljnja istraživanja. Nadajmo se da će u tom smislu dati poticaj i hrvatskim znanstvenicima jer je povijest južne Panonije i Dalmacije u kasnoj antici još nedovoljno istraženo područje u našoj historiografiji.

Hrvoje Gračanin

DAVOR DUKIĆ, Sultanova djeca: predodžbe Turaka u hrvatskoj književnosti ranog novovjekovlja, *Thema*, Zadar 2004, 275 str.

Dijakronijskim preletom po hrvatskoj kulturnoj baštini, posebice na pisanome mediju, zapazit ćemo kako se znatan broj tekstnih naslova sadržajno veže uz vrijednosne predodžbe o osmanlijskome/turskome entitetu s kojim je hrvatski narod više stotina godina dijelio i prostore i događaje. Stoga će hrvatski mentalitet, sasvim razumljivo, tijekom stoljeća oblikovati imaginativno rječničko blago o «susjedima» drugačije kulture i konfesije.

Godine 2004., prvi su put na jednome mjestu monografski obrađena djela hrvatske ranonovovjekovne kulture u kojima je predodžba Turaka važna sastavnica njihova tematskoga svijeta. Suvremenom je metaforičkom frazom – *Sultanova djeca* – Davor Dukić, profesor Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, objedinio relevantne tekstove o predodžbi Turaka u starih hrvatskih pisaca dajući nam izvanrednom akribijom pregledan niz stereotipnih motiva. Autor je uspio ukazati na njihove povijesno-političke, regionalne i žanrovske uvjetovanosti.

Turci u hrvatsku književnu produkciju ulaze svojom izravnom prisutnošću već sredinom 15. stoljeća, ali će ona do prijelaza iz 15. u 16. stoljeće biti isključivo na latinskome jeziku (str. 7-40). U hrvatskih su pisaca najzastupljeniji žanrovi latinske literature o Turcima bili protuturski govori (F. Marcello, B. Zane, T. Andreis, Š. Kožičić Benja, S. Posedarski,

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 37

U SPOMEN IGORU KARAMANU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2005.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 37

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2005. godine

Naklada

400 primjeraka